БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР! 1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 245 (4729). 1960 ч. октябрь 18, вторник. | Өртээ 20 көп.

„Совет Эвилелинге удур АКШ-тың агрессчи үүлгедиишкининиң бүгү-ниитиниң тайбыңынга тургузуп турар кыжаныышкынының дугайында“ айтырыгны чугаалажып көөрүнүң корум-чурумунуң талазы-биле КНО-нуң Кол Ассамблеязының пленарлыг хуралынга

Н. С. Хрущевтуң 1960 чылдың октябрь 13-те чугаазы

Дээрги дарга!

Дээрги делегаттар!

Дээрги дарганың бо талазы-биле меңээ сөс бергени, АКШ-тың агрессчи үүлгедиишкиннериниң дугайында айтырыг талазы-биле бодумнуң саналымны эгелээримниң мурнунда, харыы чурумун ёзугаар каш сөс чугаалаарын күзээр ийик мен. Мен база ындыг эргеден казытпаан кижи болгай мен, ынчангаш ону ажыглаарын күзеп тур мен. Филиппиннерни төлөөлеп турар дээрги черле идегел чок эвес кижи-дир, ынчангаш оон медерелинге быжыг-биле ыныртынып артып каап болур кадыышылдыг үрезин ында бар-дыр деп допчузу-биле чугаалап, бадыткап каарын күзедим. Чүвелерни ол шыны-биле билир болгаш оларның дугайында шын бодалдарлыг болур. Ынчалза-даа ындыг болурда шаг-үе херек ышкаш. Бисте мындыг үлегер домак бар: «Ногаа бүрүзү бодунуң үезинде быжар». Ынчангаш бо дээрги быжыышкын үезинде турар ышкаш-тыр. Ол кижи ышкаш, айтырыгларны шын билип алыр апаар деп бодап тур мен. **(Залга шимээргээшкин, адыш часкаашкыны).**

Совет Эвилелинге удур АКШ-тың агрессчи үүлгедиишкиннериниң тургузуп турары бүгү-ниитиниң тайбыңынга кыжаныышкынның дугайында айтырыгны XV сессияның хүн айтырыынга киирер деп шиитпирни Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязы хүлээп алган. Ол дээрге Ассамблеяның хүн айтырыының аная-ла кезээ эвес, а онза чугула айтырыг. Ийи күрүнелер дайын байдалынга эвес турда, күрүнелер аразынга тайбың харылзааларга тадрышпас үүлгедиишкиннер-биле ол айтырыг тургустунуп келген.

Совет Эвилелиниң агаар делгемнеринче америк эрге-чагыргалар боттарының шпион самолёттарын чаңгыс эвес удаа чорудуп турганы билдингир болгай. 1960 чылдың май 1-де, дөрт күрүнелерниң баштыннарының Парижке болур деп турган чөвүлел хуралының бичии-ле мурнуу чарыында, «У-2» деп америк шпион самолёт бистиң чурттувустун ханызынче шургуп кирген болгаш дүжүр аттырган.

АКШ-тың президентизи Эйзенхауэр агрессияның ол каржы-дошкун үүлгедиишкини дээш бистиң чурттувуска чүгле буруузун билинмээн эвес, харын-даа ындыг үжудуушкуннарны Американың Каттышкан Штаттарының күрүне политиказы деп чарлаан.

Ол хамаан чок ийи-ле айлар эрткенде база бир өске, «РБ-47» деп америк шериг самолёду бистиң чурттувустун девискээринче шургуп киргеен болгаш ол ыят чок агрессор база-ла дүжүр аттырган.

Американың Каттышкан Штаттарының ындыг үүлгедиишкиннери улустар аразының бүгү-ле байдалынга хоралакчы салдарын чедирип турар болгаш санап четтинмес хоозураашкынарның айылы-биле кыжаныып турар.

Сентябрьның 23-те бо индирден мээң медеглээним ышкаш, Совет Эвилелинге удур Американың Каттышкан Штаттарының агрессчи үүлгедиишкиннериниң дугайында айтырыгны Кол Ассамблеяның шуутынып артып каап болур кадыышылдыг үрезин ында бар-дыр деп допчузу-биле чугаалап, бадыткап каарын күзедим. Чүвелерни ол шыны-биле билир болгаш оларның дугайында шын бодалдарлыг болур. Ынчалза-даа ындыг болурда шаг-үе херек ышкаш. Бисте мындыг үлегер домак бар: «Ногаа бүрүзү бодунуң үезинде быжар». Ынчангаш бо дээрги быжыышкын үезинде турар ышкаш-тыр. Ол кижи ышкаш, айтырыгларны шын билип алыр апаар деп бодап тур мен. **(Залга шимээргээшкин, адыш часкаашкыны).**

Совет Эвилелинге удур АКШ-тың агрессчи үүлгедиишкиннериниң тургузуп турары бүгү-ниитиниң тайбыңынга кыжаныышкынның дугайында айтырыгны XV сессияның хүн айтырыынга киирер деп шиитпирни Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязы хүлээп алган. Ол дээрге Ассамблеяның хүн айтырыының аная-ла кезээ эвес, а онза чугула айтырыг. Ийи күрүнелер дайын байдалынга эвес турда, күрүнелер аразынга тайбың харылзааларга тадрышпас үүлгедиишкиннер-биле ол айтырыг тургустунуп келген.

Совет Эвилелиниң агаар делгемнеринче америк эрге-чагыргалар боттарының шпион самолёттарын чаңгыс эвес удаа чорудуп турганы билдингир болгай. 1960 чылдың май 1-де, дөрт күрүнелерниң баштыннарының Парижке болур деп турган чөвүлел хуралының бичии-ле мурнуу чарыында, «У-2» деп америк шпион самолёт бистиң чурттувустун ханызынче шургуп киргеен

Американың Каттышкан Штаттарының агрессчи үүлгедиглериниң дугайында айтырыгның талазы-биле харыы чурумун ёзугаар 1960 чылдың октябрь 13-те КНО-нуң Кол Ассамблеязының хүндүскү хуралынга

Н. С. ХРУЩЕВТУҢ ЧУГААЗЫ

Дәзрги дарга!

Дәзрги төләәлер!

Төлә бүрүзүнге бердиниң турар әргени ажыглааш, Американың Каттышкан Штаттарының төләәлекчизиниң чугаазынга харыылаксап тур мен.

АКШ-тың төләәлекчизи Каттышкан Нациялар Организациязының әрге-ажыктарын камгалаар тур мен деп ол медегледи. Ол болза Каттышкан Нацияларның Организациязы болгаш Американың Каттышкан Штаттары — чаңгыс үүл болур, мында күрдепартаментиниң филиал салбыры турун турар ышкаш кылдыр санап турар боор! Ынчанмыже бо салбыр бодунуң хамаарышпас чоруун чедип ап әгелеп турар деп чүвени бис көрүп тур бис.

Каттышкан Штаттарның төләәлекчизи болза Америка Октябрь революциязының соонда баштайгы чылдарда Совет Эвилелинге удур агрессия үүлгетпәән дәәр дугайын медегледи. Мен кандыг-бир үүлдер дугайын ол сактып кәәр кылдыр чугаалап каар ужурлуг мен. Сибирьге дүжүртүнүп алгаш турган америк армияның командылакчызы генерал Грейвстиң бижәән сактыышкыннарын ол уттупкан хире-дир. Ол генерал бодунуң кылып турган үүлдерин билген, харын шын билген боор, ол сактыышкын бижиктерин кончуг-ла әлдеп-чиктиг чүвелер деп адаан болгай.

Американың Каттышкан Штаттарының интервенциязын ол: «Американың Сибирьде авантюразы» деп адаан. Сибирьге ол чораан, ону оортан Кызыл Армия болгаш Сибирьниң партизиннары үндүр шыдалыкар. Америк генерал, кандыг үүдаа бол, әлдән шынчы номну бижип каан деп чугаалаар херек. Ынчангаш ам ону номчуп алынар, дәзрги Каттышкан Штаттарның төләәлекчизи, ол ном кажан-бир шагда силергедаа ажыктыг болу берип чадаваш.

Үүү-хөөнү номчуп чоруурга, чамдыкты кончуг ажыктыг-даа болу бәәр чүве болгай! (Залда катны). Ынчаарга мен большевикча суртаалчы литератураны әвес, харын силерниң-не америк генералыңарның бижәән сактыышкыннарын силерге сүмелеп тур мен.

Ам дараазында үүлдүң дугайы. Совет Эвилелинге удур Каттышкан Штаттарның агрессчи үүлгедиглериниң дугайында совет бурууладыларда—үндезин барымдаа чок деп шинитпирин Айыыл чок чоруктун Чөвүлели ийи удаа хүләәп алган болгай. Ийет, харын Айыыл чок чоруктун ынчаар шинитпирлеп турганы хараалаңчыг болган. Чогум-на оон ужурунда бистер агрессчи үүлгедиглер дугайында айтырыгны Кол Ассамблеяга тургусканывыс ол. Оон башка канчаар деп бис ынчаш?

Америк төләәлекчилер дангына кыстар боон бажыңлыып турар әвес ыйнаан. Ынчанмыже ол дангына кыс мырыңай төлдүг, болур дооста чаңгыс әвес, харын ийи төлдүг болдур ийин, оон кадында оларын ийи ай болгаш-ла төрүп ап турар денерделаан—майда бирәәни, а оон соонда июльда бирәәни. (Залда катны).

АКШ бо таварылгада кем чок дангына кыс, ында кандыг-даа ажытөл чок деп, олар үргүлчү-ле бадыткып турар болгайлар. Ынчалзажок бистер-даа, бүгү делегей-даа майда «У-2», июльда «РБ-47» болган деп чүвени билир ышкажывыскай. (Хөглүг шимәәргәәшкин).

Ыят чок агрессияны бүрүү шаппайн турар болганда, ону Айыыл чок чоруктун кандыг Чөвүлели дәәрил ынчаш? Айыыл чок чоруктун ындыг Чөвүлелии кым-даа хүндүлевес! Ол дәәрге Айыыл чок чоруктун Чөвүлели әвес, харын ширин сөс дугайтыр өршәәп көрүнер, кандыг-бир чараа дуклүрер чүве ышкажыл!

Айыыл чок чоруктун Чөвүлели тайбынны камгалаар, дайынны болдурбас ужурлуг! Ынчаарга, америк шпиончу самолётту Совет Эвилелиниң девискәәриниң иштинче чоруткан деп чүвени АКШ-тың күрүне секретары Гертер, харын Каттышкан Штаттарның президентизи боду-даа хүләәп билинген болгаш ону бүгү делегей хүләәп көрген турда Айыыл чок чоруктун Чөвүлели канчаар аажылаан-дыр че. Айыыл чок чоруктун Чөвүлели агрессчи ужудуушкуннар болбаан чүве ышкаш кылдыр шинитпирлеп турар-дыр.

Самолёттуң шпиончу ужудуушкунунуң дугайын Каттышкан Штаттарның баштай мегелеп турганы шынна болгай. Ынчалза-даа бистер херектин ужурун кымнарнын-биле чорудуп турарывысты билген бис. Оон ужурунда самолётту дүжүр адыпкан үеде, Совет чазак болза, Американың Каттышкан Штаттары самолёттун дүжүр аттырган черин, ужудукчуңуң канчаш барганын тодарадып ап шылдавазын, бисте боттуг бадыткал барымдаалар бар деп чүвени билбезин дәәш, тода әвес бүлүртүп медегелел кылган чүве.

Ынчан балыкчыгаш бистин сыырткыжывыстан чемней бәәр дәәрзин билген бис. Харын бистин бодап билип турганывыс бадыткаттынган-даа. Американың Каттышкан Штаттары Совет Эвилелинче самолёт ушпаан чүве деп чарлаан. Самолёт агаар байдалы хайгаараар дәәш ужуп үнген дишкен. Турциянның кырынга ужуп чораан, кислород хереселиниң үрелгениниң дугайында медәәни метеорология станциязы ужудукчудан алган, оон оон түннелинде ужудукчу медерелин оскунупкан. Американнарның чугаазы-биле алырга, оон соонда харылзаа үзүлген болган, ужудукчу Турцияда кандыг-ла бир хөлдүк кырынга дүшкен боор деп, олар чугаалааннар. Бис ол мегеге өөрүп турган бис. Дынзыдыр чаа алагадап дүжүрупсун дәәш биске дайзын демги бир черин дөгеп эккәәрге бистиң аңаа амырап ханганывысты бодап-даа көрүнердаан.

Ынчан бистер ол дәәрге мегe-дир, америк-шпион самолёт Свердловск чоогунга дүжүр аттырган, ол самолёттуң ужудукчузу дириг болгаш кан-кадык, бистиинде турун турар деп медегләән бис. Ол самолёттан арткан үүлдер бисте бар, приборхерекселдер — допчуларга бүгү-ле боттуг бадыткал барымдаалар бар деп медәәләән бис. Оон соонда американнар чүү көгләәнил ынчаш?

Гертер мынча деп медегләән: Ийе, бис ужудуп турган бис. Бистер Совет Эвилелинде хөй-хөй чажыттар бар боорга, оон кырынга ужудуп турган бис, а орус ракеталар кайда турарыл деп чүвени билип алыры бистиң айыыл чок чоруувустун сорулгаларынга (бодап-даа көрүнерем, айыыл чок чоруунун сорулгаларынга ышкажыл!) херектиг. Оон ужурубиле бис шпиончу самолётту чоруткан бис.

Каттышкан Штаттарның президентизи ону бадыткаан, оон-биле чөпшәәрешкен. Ол дәәрге бужар-бак херек ышкажыл, деннежир чүве чок кара-сагыштыг чорук-тур. Ындыг үүлдерни болдуруп болур чүве бе ынчаш?

Оон-биле кады агрессор самолёт Афганистаннын бүрүн әргезин дорамчылап үрәәш, оон девискәәринин кыры-биле ужуп әрткен, Турцияның девискәәринден ужуп үнген, Пакистанның девискәәринче ужуп чоруткан болган. Ужудукчу Норвегияга ужуп чедер ужурлуг турган, а бир әвес кандыг-бир таварылга болу берзе, самолёттуу Финляндияга хондуруптар даалгалыг чораан. Каттышкан Штаттар Финляндиядан чөпшәәрел дилеп айтырбаан, ынчаарга Финляндия аңаа удурланып үнген болгай.

Дәәргилер, ол чорук кэйы хире айыылдыг үржүк түннелдерге чедирерил деп чүвени бодап болур силер. Пауэрс—чүгле дөңгүн ужудукчу ышкажыл, ол бүрүүзүн миннип аажок халактап орар дәәрзинге бүзүрәәр мен; хөй түннүг хөлези төлевирге харамдыгын сундуккаш, ол аажок улуг бууралга дүшкен-дир. Алдын мөңгүн дәәш ажырымнап чижеңнәәр, алдын деп букка бараан болур кижи кеззәде бууразшкынга дүжер деп чүвени бүгүде билир!

Судка Пауэрстен, бир әвес ужудуп чорда самолёт иштинде октаар атомнуг бомба чораан болза, ону октап дүжүрериниң кнопказын бажыптар турган бе?—деп айтырган. Ол мынчаар харылаан: Ында бир черде кнопканы мен базар ужурлуг кижи мен дәәрзин меңнәә чугаалаан чүве, мен ол кнопканы базып турган мен. А бир әвес самолёттта атомнуг бомба бар турган болза ол кнопканы базыптар турган сен бе?—деп база катап айтырарга, ол: базыптар ийик мен деп харылаан.

Чүү болгу дег турганын силер бодап шыдаар силер бе? Дайынның әгези, харын дайынның чүгле әгези әвес, а дайын боду ол болур ийик!

Дәәргилер, бистер шуптувус улуг назылыг болгаш харыысалгалыг кижилер-дир бис. Бис Американың Каттышкан Штаттарын дорамчылап, куду көөр дәәш бо айтырыгны тургузуп турарывыс ол әвес болгай деп чүвени билип көрүнер. Бис ону күзевеп бис, самолёттту дүжүр адып турганда ону күзеваән бис. Каттышкан Штаттарның президентизи ол ужудуушкунун дугайын билбәән чадавас боор деп мәәң медегледе чугаалаанымны сактып кәәп көрүнерем. Ол медеглел-биле бодумнуң арынчүүрүмге хүрүмнүг чүве кылган болзумза-даа президентини хүндүткәәр ужурум-биле оон байдалын чингедиксәән, оон кире бергени бачыттыг тамыдан ону ушта тыртып алыксаан болдур мен ийин. Ынчанмыже ол дендеп барган болгаш мынча дәән—Ужудуушкун дугайын билип турган мен, аңаа чөпшәәрел сүмени берген мен, ол дәәрге Каттышкан Штаттарның әрге-ажыктарынга, бистиң айыыл чок чоруувустун әргеажыктарынга таарыштыр чоруттунуп турар чүве, ынчангаш ындыг ужудуушкуннарны уламчылаар апаар бис.

А бис чүнү канчаар боор бис? Бис самолётту дүжүр адыпкан бис, бир әвес оларны бистиң чуртче чорудупла турар чүве болза, ындыг самолёттарны дүжүр адып-ла турар бис, бистиң чуртувустун девискәәринин иштинче агрессчи самолёттарны чорудуп турар базаларже согуушкун кылыр бис. Өске арга бисте чок! (Адыш часкаашкыны).

Кошкак хөгжүделіг чуттар, колониялар ынчаар кылып шыдавазы, оларда ындыг аргаларның чогу хараданчыг-дыр. Ынчаарга бистер бодувустун Төрәән чуртувусту камгалап, бодувустун кызыгаарывыстың чүве дәәп болбас ыдык чоруун камгалап ап база кандыг-даа агрессорга ойтур харыыны берип шыдаар болгай бис!

А силер дайын күзеп турар силер бе? Дайынны күткүл-биле өскүдер деп турар силер бе? Ынчанмыже бис кандыг-даа кыжаныглардан кортпас бис! Бир әвес силер дайынны әгелөөр болзунарза, бисте харыы согуттан өске чүү-даа турбас. Чурт бүрүзү бодунче халдаашкын болу берген таварылгада камгаланыр, харыы согуг бәәр әргелиг болгай. Ынчалзадаа бистер болза Каттышкан Нацияларның Организациязы ындыг медилиг үүлгедиглерни бүрүү шапкан турарын, оон-биле чүгле бистиң күрүневистиң бүрүн әргелерин дорамчылаар әвес, харын база черле улустар аразының делегей әргелерин дорамчылаар чорукту бүрүү шапкан турарын күзеп турар бис. Өске чуртларның девискәәринин кырынга шпиончу үжудуушкуннар чорударын АКШ бодунуң әргези, бодунуң күрүне политиказы кылдыр чарлаан-дыр. Бис чүнү канчаар бис ынчаш? Дүжүп бәәр бис бе, азы ындыг ужудуушкуннарга ойтур согуг бәәр бис бе?

Бир әвес Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязы бо айтырыгның бүгү-ле чидиг шыңгызын билир чоруун илеретпес болгаш Айыыл чок чоруктун Чөвүлелиниң барганы ол-ла оруктап чоруптар чүве болза, бистер ындыг шинитпирлерни хүндүлевес бис, бистер боттарывыстың күштериске оорганыр ужурга таваржыр апаар бис. А куш дәәрге силер билир силер, бисте бар болгай. Өнчүк-чөңгәәлер үндүрүп турбазыннар, шинитпирлиг ойтур согугну берипти бис деп, Пентагонну баш удур сагындырып, америк агрессорларны сагындырып тур бис. (Адыш часкаашкыны).

Парижке турган АКШ-тың президентизи шак ындыг ужудуушкуннар моон ынай болбас деп чугаалаан-на болгай деп, маңаа америк төләәлекчи чугаалады. Ол сөстерже кичәәнгейден салып көрүнер, дәәргилер. Биске үстүү оранның ачы-авыралын хайырлап турар ышкаш боон турар ышкажыл. Ужудуушкуннар боон турган деп-даа ол чугаалавады, ужудуушкуннар болбаан деп-даа ол чугаалавады, а моон ынай ужудуушкуннар болбас деп чугаалап турар-дыр. Ынчанмыже ол ону ынчаар чугаалап тура, ужудуушкуннар үү-даа болза болгулаан деп чүвени хүләәп миннип турар ышкажыл.

Бис чүнү күзеп турар бис? АКШ-тың шын әвес үүл үүлгеткенин президентинин чугаалаан турарын күзеп турар бис. Американың Каттышкан Штаттарының чазаа шын әвес чүве үүлгеткенин миннирин, моон соңгаар ындыг үүл үүлгетпес дугайында бадыткал бүзүредигни оон бәәрин күзеп турар бис. Ынчазарга силер канчап турар-дыр силер, американ дәәргилер? Бөгүн силер ужудуушкуннар моон ынай болбас деп чугаалап турар-дыр силер, а дүүн ужудуп турган болгаш ол ужудуушкуннарны боттарыңарның әргецер кылдыр чарлаан силер. Оон туржук президент болза ужудуушкуннар оон Ак бажынга турарының доостур хүнүнге чедир-ле болбас деп чугаалаан болгай. А ол дәәрге чаа президент чедип келирге, бир әвес АКШ күзәәр болза, бодунуң агрессчи ужудуушкуннарын база катап үүлгедип турүп бәәр дәәни ол ышкажыл.

АКШ-тың чаа президентизи ужудуушкуннарны Эйзенхауэр соксаткан-дыр, а мен бодумнуң мурнумда турган президентиниң хүләәлгелерин күүседир хүләәлгем чок деп медегледи болур. Шак ындыг дерзин чорукка шыдажып болур бе ынчаш?

Президент шынны сөглевәән деп чүве база билдингир. Ужудуушкуннарны соксадыр дугайында оон Парижке кылган медеглелиниң соонда, «У-2» деп шпиончу самолёттуң сөлүнде ийи ай болганда-ла, ССРЭ-ниң девискәәриниң иштинче «РБ-47» деп шериг самолётту чоруткан болгай. Бис ону дүжүр адыпкан бис. Мәән бәәр, Кол Ассамблеяның сессиязынче, кәәримниң мурнуу чарында американнар бисче чаа самолётту 25 муң метр бедикке ужуп чорудуксап турар дәәрзин билип каан бис. АКШ-тың Москвада алчининге ынчаарда мен ындыг ужудуушкунну белеткеп турар дугайында медәәни алган бис деп чугаалаан кижи мен. Бис ол самолётту уткуп алырынга белен бис деп чүвени әлчинге сагындырып каан бис. Мен аңаа мынча диген мен: Бир әвес силер бистиң өрү адар ракеттиг техникавысты хынзарын, бистиң 25 муң метр бедик ужуп чоруур самолёттарны дүжүр адып шыдаарывысты шылгап шенәәрин күзеп турар болзунарза, ынчалыңар харын, бодувустун болдунар аргаларывысты делгеп көргүзеринге бис белеткеним әлган бис.

Америк әрге-чагыргалар ужудуушкунну соксадып кааннар. Ынчанмыже өнчүк-чөңгәәлер ам-даа үргүлчүлеп турар ышкажыл.

Чоокта чаа Совет Эвилелиниң Кара-далайда эриктеринге болгаш кылыгаарларының чоогунга НАТО чурттарының шериг маневрлары болур дәәрзи чарлаттынган турган. Камгалал министри Маршал Малиновский канчалза чогуурул деп менден айтырарга, мен аңаа: Силер камгалал Министри-дир силер, чүнү саналдаар силер?—деп чугаалаанымны сөгләәр ужурлуг мен.

Ол мынчаар харылаан: Бистиң Чепсектиг Күштеривисти, хамыктын мурнунда ракеттиг техниканы дайынчы белен байдалга киирер, бүгү-ле үүлдерни дайылдажырынга шуут белен кылып каар болгаш ракеталарны дайынчы октар-биле чепсеглөәр деп саналдыг мен.

Мен камгалал министри таарымчалыг сагынгыр хемчеглерни саналдап турар-дыр деп аңаа харылаан мен, чүге дәәрге оларның оозу шериг маневрлары бе азы дайынга белеткел бе деп чүвени билбес болгай бис.

Ынчангаш мен мында, Америкада, турүп турумда, бистиң камгалалывыс дайынчы байдалда кирген турүп турар болдур әвеспе.

Американнар чүнү канчап турарыл? «Балтика» деп пароходка мен Нью-Йоркче чоруп орумда, бистиң корабливистиң кедәәзинге америк самолёттар ужуп чоруп турдулар. Оон туржук, мен бистиң чоруп орган корабливистиң оруунга суг адааның хемези чоруп турганын көрген мен. Ол чүү хеме чүвел дәәрзин билип бодап каары угаан-даа негеттинмес деп бодай-дыр мен. Кымның хемезил деп чүвени билип алган силер бе? деп айтырыг салыр чадавас. Мәән караам көскүзү аажок, мен ыракка чүве көөр талазыбиле черле шору кижи мен. Баштай дураннап көрдүм, оон дураным салын кааш, суг адааның хемезин көрүп кагдым. Ону танып алыры менәә берге әвес болган, чүге дәәрге ол чепсек биске билдингир болгай. Бисте база-ла суг адааның хемелери, болур дооста суг адааның багай әвес хемелери бар.

Шак ол чаа өнчүк-чөңгәәнің херәә чүл? Оонар-биле бисти коргудар бодадынар бе? Бис кортук әвес улус бис. Силер мәән чоруп органым корабльди суг дүвүнче киириптер деп бодадынар бе азы? Ынчалыңардаан, мен суг дүвүнче кире бәәр мен, ынчанмыже бодум соомдан силерни база кады сөөртүп киирер бәәр мен, шак-ла ынчаар билип алынар! (Адыш часкаашкыны).

«РБ-47» деп самолёт июль 1-де шпиончу ужудуушкун кылган, ынчаарга бис ону дүжүр адыпкан бис. АКШ-тың төләәлекчизи бодунуң кылган чугаазынга ол самолёт бистиң кызыгаарывыстан кандыг-ла бир ырак хемчәәлге дүжүр аттырган деп маңаа бадыткап турар чорду. Оон кадында америк әрге-чагыргалар чер аразының ырак-чоогунуң аңгы-аңгы саннарын адап турар деп чүвени демдеглеп кагза чогуур.

Аңаа холбаштыр мындыг шоодугну сактып кәәр-дир мен. Шамильге удур дайылдажып турган орус генералдарның бирәәзи ону тудуп алган чүве-дир. Шамильди шуут боду тудуп алган офицерни генерал ол дугайын императорга боду барып айытказын дәәш хаанче чорудупкан иргин. Бодунуң ачы-хавыяаларын көөргедип мактанырынга ынак, четпес үүл чамдык шериг кижилерде барын силер билир боор силер. Ол таварылгада база-ла ындыг болган. Офицер кижи Шамильди тудуп ап турган үезинде бодунуң кылган шылгаралын хаанга әртир хөөредип турүп берген. Бодунуң кайы хире аваангыр хөделип турганын, атакаже болунун канчаар әрес чоруп турганын чугаалап орган. Ынчанмыже генерал ол офицерниң кошкак черин билгеш, оон-биле кады өске бир офицерни база чоруткан болгаш бир әвес демги офицер кедередип турүп бәәр болза, сөөлгү офицер оон мунгиринің әдәәнден шелип олурар кылдыр дугуржуп каан чүве-дир. Бирги офицер хаанның чанынга баргаш, кедергей хөөредип мегелеп турун бәәрге, ийигизи ооң әдәәнден шеле тыртып каап орган. Демгизи улам-на мегелеп хөөрей берген, ийигизи база катап әдектен шеле тырта берген. Ынчаар орта бирги офицер шугулдай бергеш мынча деп чугаалаан: Сен чүге мени үргүлчү-ле шеле тыртар апардың, сен ынчан аңаа чок ышкажынгай, а аңаа мен турдум, ол чүзүл моң!

Бөгүн америк төләәлекчи-биле байдал база-ла ындыг янзылыг боон турар-дыр: Мегелексеп турар, ол хирезинде ол меге әвес дәәр. Мен оон әдәәнден база-ла шеле тыртказ: АКШ-тың төләәлекчизи дәәрги, силерниң «РБ-47» деп самолёдуларны бис дүжүр аттывыс чоп, ону бистиң ыдыкчы ужар үүлүвүс Совет Эвилелиниң девискәәриниң суглаарына дүжүр аткан-на болгай—деп чугаалап болур-дур мен.

Ам олар улустар аразының чаргы чарар арбитражын, өскәәр чугаалаарга чаргы чарар судун тургузар деп күзеп турарлар-дыр. Ол айтырыгны Айыыл чок чоруктун Чөвүлелинге ийи удаа чугаалашкан. Ынчаарга Айыыл чок чоруктун Чөвүлели, чечени-биле ойзу чугаалааргa, ийи уругну божаан херәәженни даңгына-кыс-тыр деп көрген ышкажыл. Бис ындыг судче канчап бар чыдар бис?

Бистиң чуртувустун бүрүн әргезин камгалаар чорукту улустар аразының судунга әвес, харын бистиң Чепсектиг Күштеривиске, ССРЭ-ниң Камгалал министринге хүләәткен чүве-дир. Бир әвес бистиң девискәәривисче дайзын шургун кирип кәәр болза, ону чылча шавар болгаш үндүр октаптар херек-ле болгай. Судтун, Совет Эвилелиниң улустарының судунун чижә харын шак ол-дур. (Адыш часкаашкыны). Агрессорларны шиидериниң өске суду турун болбас.

АКШ-тың төләәлекчизи болза, «У-2» деп самолёттуң үүлгеткен херәә дөрт күрүнелериң баштынарының чөвүлел хуралының болбайн үзүлгениниң чылдагааны ол деп Хрущевтун медеглели чөптүг әвес, чөвүлел хуралдың ырак мурнунда «Правда» болгаш «Известия» солуннар Каттышкан Штаттарга удур чидиг алын-биле чүве бижип турдулар чоп деп чугаалады. Ындыг болурда ол дәәрге хөй-ниитиниң саналоналын илередип көргүспес солуннар болбас ийикпе деп, ол чугаалады. Билип көрүнерне, кымындаа инәә әдип турган-аан, а бистиң инәәвис ыыттаваан болдур ийин дәәр сөстү силерге чугаалаксап тур мен. Бистиинде парлалга чоннуу боон турар, а силерниң парлалганар—каш борбак капиталистернин ышкажыгай. Каттышкан Штаттарда акша-хөрөнгилиг-ле кижи солуннарны база әлеп турар. Бир әвес редактор кижи монополистиң күзелин илередип биживес болза, монополист ону кырган азанче чор дәәш албанындан үндүр сывырыптар. Ону АКШ-тың төләәлекчизи эки билир болгай.

Ам АКШ-тың төләәлекчизиниң медеглелинге дорту-биле харылаксап тур мен. Ийе, харын, бистиң солуннарывыс чидиг шыңгыы үүлдерни үндүрүп турган, ынчанмыже олар Американың Каттышкан Штаттарынга удур әвес, харын дәәргги Диллониун, дәәрги Гертернин болгаш АКШ-тың оралакчы президентизиниң медеглелдеринге удурланып үнүп турганнар. Оралакчы президентизиниң фамилиязын, АКШ-тың президент сонгулдаларының талазыбиле соңгулда кампаниязынче холгаарлап киришпес төләәде, адавас мен. (Залда катны).

АКШ-тың шак ол күрүне ажылдакчылары ынчаарда ыят чок чугааларны кылып турганнар. Бис оларга ойтур харыы берген бис. Ол дәәрге Совет Эвилелинче «У-2»-нин үжудуушкуннар кылырының ырак мурнунда боон турган үүве.

Кандыг чугааларның дугайында чугаа чоруп турарыл дәәр дугайы Ассамблеяның төләәлеринге улам билдингир болзун дәәш, мен ол чугааларны АКШ-тың президентизи канчаар үнелеп көргенин чугаалап көрейн. Диллониун, Гертернин болгаш оралакчы президентиниң ол чугааларының дугайын президент билир ирги бе деп, парлалга конференциязынга корреспондентиниң салган айтырыын харылап, АКШ-тың президентизиниң медеглээни болза: Ийе, мен билир мен, ол чугааларның утка-шынарын бүрүн үүлдүгүнүп турар мен. Ындыг болганда, ол дәәрге Диллониун, Гертернин азы оралакчы президентинин аңаа-ла боттарының бодалы әвес, харын мырынай президентинин, АКШ-тың чазааның политиказы болган-дыр.

Бедик деңнелге болур Чөвүлел хуралды үзерин АКШ-тың президентизи. Пентагон болгаш күрдепартамент шак ынчаар белеткеп турган-дыр. Оон соонда олар ол чорук Хрущевка салдар чедирбес апаар чадавас боор деп бодай бергеннер. Ынчангаш олар оон артык күштүг аргадан хереглей кааптаалынар деп шинитпирлеп алганнар. Олар апрель 9-та Совет Эвилелинге удур шпиончу самолётту чоруткаанар. Бис ону көрген бис, ол бистиң девискәәривистин кыры-биле ужуп әрткен, ынчаарга бистиң зенитчилеривис ону дүжүр атпайн барган, ол дугайтыр бурууулуг кижилерни шыңгыызы-биле ялалап кезеткен. Шериг кижилер кеззәде камгалалга турар, кеззәде белен турар ужурлуг. Бис оларга бир әвес алдагдалды катаптаар болзуназа, оон-даа кадыг шыңгыызы-биле ялалаткан турар силер деп сагындырган бис. Американнар ону мынчаар билгеннер: Бир-тәә апрель 9-тагы самолётту дүжүр атпаан төләәде, өнчүк-чөңгәәни катаптаалынар. Олар ийи дугаар самолётту май 1-де чоруткаанар. Ынчалзажок бо удаада бистиң зенитчилеривис боттарының бурууузунуң орнун алганнар. Самолётту дүжүр адыпканнар. Бис ол дәәш оларга өөрүп четтирген болгаш олардан доңгулданы уштуп каапкан бис. (Залда шимәәргәәшкин).

Бир әвес дараалашкак болуушкуннарны, барымдааларны ап көөр болза, херектиң ужуру шак ындыг турган.

Пентагонда кижилер мени шугумчулеп болур-ла ыйнаан, ынчалзажок мен бодаарымга, президент боду шериг кижилериниң аайынга кире берген боор. Оон президент боон турар үезин ындыг-ла үр әвес арткан болза-даа ол боду бистин-биле харылзааларын чидидип шыңгырадыр хөөнү чок турган, мен оон-биле ужуражыр чоруктан ойталавайн турган мен. Ынчанмыже ол ужуражылга улуг түңнелдерни бербес дәәрзин билип турган мен. Ындыг болза-даа ону кижи деп көргеш, болур чогууру-биле хүндүлеп көрүксеп турар мен.

(Маңаа АКШ-тың төләәлекчизи Н. С. Хрущевту доза шаап, үзе киреринн оралдажып, АКШ-тың президентизин совет төләәлеринин баштыны дорамчылапкан дәәр аянныг бурууладыышкын кылыр деп бодаан).

Хуралдың даргазы оон ол медеглелин үүлдүгүнмезин чугаалаан болгаш бодунуң чугаазын уламчылаарын Н. С. Хрущевтан диләән).

Бир әвес мени президентиге хамаарыштыр кандыг-бир дорамчылалдыг чүве чугаалапкан деп санап турар чүве болза, мен имнәәшкинче шилчәәним дәәре әвес ирги бе деп бодап келген турдум. Чугааны сөстер чокка кылып, самолёттуң канчаар ужуп чораанын көргүзүп, оон соонда самолёттуң канчаар дүжүр аттырганын улус билип алыр кылдыр айытты дег ындыг чиктии сүргей үндүрүп болур турган ийик.

АКШ-тың төләәлекчизинге мындыг болуушкунну чугаалап бериксей-дир мен. Демир орук поездизинге ийи пассажир кижи чоруп орган. Ол чорук 1905 чылдың революциязының соонда Россияга болган чүвен иргин. Ийи кижи бот-боттары хөөрежип чугаалажып чораан. Вагон үшкү класстың вагону болган. Оларның дужунга өске кижилер олуруп алгаш демги ийи пассажириниң чугаалажырын дыңнап чораан.

Бирәәзи бирәәзинге мынча дәән:

— А бистиң хаанывыс-даа тенектир!

Вагонның олардан өзалааш талазында олурган жандарм, ону дыңнап кааш, чедип кәәп айтырган.

— Хаанны тенек деп кым чугаалады?

— Ону мен чугааладым, дәәрги жандарм—деп, пассажир харылаан.

Жандарм хорадай берген:

— Бистиң хаанывысты тенек деп чугаалаарын канчап семәәр сен!

— Өршәәп көрүнер—деп, пассажир харылаан—мен немецтернин хаанын тенек кижи деп чугаалаанна-болгай мен.

Жандарм мынчаар алгырган:

— Мен бодумнуң хаанымны билир мен, бир әвес тенек хаан болза, ол дәәрге бистиң хаанывыс ышкажыл! (Залда катны. Адыш часкаашкыны).

Мен шак аңаа кандыг-даа немелде тайылбыр бериксевейн тур мен. (Адыш часкаашкыны).

Дәәрги төләәлер! Эртенги хуралга бодумнуң кылган чугаамга мен болза ол херекти доозар болгаш экизибиле доозар херек деп чугаалаан мен. Багай херектерни экизи-биле доозарының бергези-ле шын. Ам черле канчаар боор. Даңгына кыс божупкан-дыр, а уругнуң төрүттүгениниң барымдаазы бүрүткеттине берген. Черле кандыг-бир чүвени кылыр херек. Уругнуң адазы кымыл, ону кижизидеринге ол киржир бе, азы чок бе?—деп айтырыг дуруум ёзугаар тургустунуп кәәр.

Американың Каттышкан Штаттары агрессчи актыларны бодунуң үүлгеткенин ооң миннирин бис күзеп турар бис. Чогуур таваржыр өөстерден тыпкаш, күрүнелерниң аразында таарымчалыг харылзаалар турда, тайбың үеде әптежип шыдаттынмас ындыг үүлгедигни кылганын хүләәп билизиннер, база ону моон соңгаар кылбас бис деп бадыткал сөзүн берзиннер.

Бир әвес АКШ-тың төләәлекчизи сөс алгаш, ындыг медеглели кылган болза, оон өске кандыг-даа чугаалар чугаалап турган херәә чок болур ийик. Бис оон-биле чөпшәәрежип каар, айтырыг оон-биле соксап каар турган ийик.

Ынчанмыже Каттышкан Штаттар ындыг ужудуушкуннарны кылырынга бодунуң әргези дәәш чүткүдүп турар ышкажыл. Ынчап барган төләәде бистер ол ужудуушкуннарны агрессия деп көрүп бурууу шаварын негәәр бодувустун әргевис дәәш быжыы-биле туржуп тур бис. Ол болза күрүнелериң аразынга болгулай бәәр аңаа-ла маргылдаалар әвес-тир. Мында улустар аразының делегей әргезин үрәәнивиң дугайында чугаа чоруп турар. Бир әвес моон соңгаар-даа АКШ-тың самолёттары бистиң чуртувустун иштинче шургун кирип турун бәәр, бистер оларны дүжүр адар ужурга таваржып турун бәәр чүве болза, ынчан бир-ле коргунчуг шакта улустар термо ядролуг дайындан оттун келген турар апаар. Көрдүнер бе, ындыг политика чүү чүвеге чедирер-дир? Оон ужурунда, бистер шак ындыг ыят чок агрессчи политикага удур ол-хире изин-биле демисежип үнүп турар-дыр бис.

Дәәрги төләәлер, ону хандырарын чаңгыс бодумнуң өмүнәәмден әвес, харын шак ындыг кара сагыштыг политикага хорадап киленнәән болгаш дайынныг өнчүк-чөңгәәлер чок болган турар деп идегелди быжыглаарын негеп турар улустарның өмүнәәзинден негеп туржуп турар мен. Чүгле ындыг байдалдар турда дайынны улустарның амыдыралындан ап октаарының хемчеглерин моон соңгаар ап болур.

Улуг чурттарның бирәәзи өске улуг чурттуң девискәәриниң кырынга өнчүк-чөңгәәлиг ужудуушкуннарны кылып турун берген мындыг үеде чепсегленишкинни дүжүрер дугайында чугаалажышкыннарны канчаар чорудар боор? Ындыг чугаалажышкыннарның нүүр-үнези кандыг болур деп?

Бистиң боо-чепсәәвиске мактанып турун бәәр хөөнүм чогул, ынчанмыже ядыыжыраар хөөнүм база чогул. Камгаланыр чепсәә чок чамдык күрүнелер ышкаш, агрессияга бис чүгле удурланып турун берип шыдавас бис. Агрессиядан камгаланыр төләәде, эң-не күштүг чепсек бисте бар. Бир-тәә Американың Каттышкан Штаттарының өнчүк-чөңгәәлиг ужудуушкуннар кылыр әргезин хүләәп көрүп турар болганында, бистин агрессорну шинитпирлиг бурууу шавар әргевисти база хүләәп көрүнер. Бир әвес силер ону ынчаар кылбас болзунарза, бис ол әргени боттарывыс боттандыра бәәр бис, чүге дәәрге бодунуң девискәәрин, бодунуң бүрүн әргезин камгалап алыры күрүне бүрүзүнүн әргези болур. (Адыш часкаашкыны).

Хүндүлүг дарга, хүндүлүг төләәлер! Бөгүн мен Төрәән чуртумче чанып чоруптар мен. Мен кара кештиг әвес болзумза-даа, колониалдыг кулданыгның кинчи-бегинге дөңгүлеттирген чораан кижилер-биле, оларның-биле кады сеткилим алызындан өөрүп тур мен. Колониалдыг системаны узуткаар дугайында айтырыгны Кол Ассамблеяның пленумунга чугаалажып кәәр деп шинитпирни чаңгыс эң-сеткилдиг хүләәп алган чоруувуска өөрүп тур мен. Силерниң-биле кады өөрүп тур мен, ынчаарга бистиң өөрүшкүвүстү оран делегейниң кырында бүгү-ле аксеткилдиг кижилер хуваажыр апаар.

Бөгүн мен чепсегленишкинни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле медеглелди кылыксап, чогуур саналдарны кириксеп тур мен. Бистиң саналдарывыс бо-дур, бистиң туружувут бо-дур:

«Чепсегленишкинни дүжүрер дугайы болгаш ол айтырыгның талазы-биле Кол Ассамблеяның 1959 чылдың ноябрь 20-деги резолюциязының нүүселдезинге хамаарыштыр тургустунган байдалдың дугайы.

Кол Ассамблея, бо шагның боочепсәә үрегдегчи күжүнүп болгаш дәәжиниң ыраагының талазы-биле кызыгаар чок боон турар байдалдарда үргүлчүлеп турар әңдере чепсег-

Н. С. Хрущевтуң чугаазының төнчүзү

лениишкинин бүгү чурттарның улустарына канчаар-даа аажок улуг айыылды таварыштырар уржуктуг деп чүвени **медереп билбишаан;**

ракеттиг-ядролуг дайынның айылының мурнунга чепсегленишкинин бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің айтырыы болза бо үеде озалдаашкын чок шиитпирни негеп турар ең чугула айтырыг болур деп чүвеге **бүзүрээш;**

чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында КНО-нуң Кол Ассамблеязының XIV сессиязының 1959 чылдың ноябрь 20-деги 1378 (XIV) **резолюциязын бадыткавышаан;**

айыттынган резолюция күүсеттинмээн болгаш ону амыдыралга боттандырарының болур-чогуур хемчегери мынчага чедир алдынмаан деп чүвени **хараадап демдеглевишаан:**

чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің айтырыын боттуг шиитпирлээрин чедип алырынче бүгү күзенишкиннерни салыр деп чазактарны **база катап ныйгырып,** адаанда айыткан принциптерге үндезилээш чепсегленишкиннерни ынчаар дүжүрер дугайында керээни ең дүрген ажылдап кылырын болгаш чарарын сүмелеп тур:

Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер чоруккa бүгү чепсектиг küштерни тарадып дүжүрер,-бүгү боо-чепсектерни узуткаары, шеригге хереглээр бүдүрүлгени соксадыры, өскенің девискээрлеринде даштыкының бүгү-ле шериг базаларын узуткаары, ядролуг, химиктиг, бактериологтуг болгаш ракеттиг чепсекти хорууру, ындыг чепсекти бүдүрерин соксадыры болгаш курлавырларын база ол чепсекти дээштиг черинге чедирер бүгү чепсек-хекселдерни узуткаары, күрүнелерде шериг херээн организастаарынга хереглеттинер органнарны болгаш албан черлерин дүжүрери, шериг херээнің өөредилгезин хоругдаары, шериг сорулгаларынга акша хөрөнгилерни чарыгдаарын соксадыры кирер;

чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрерин дугуруштунган дес-дараалаашкын өзугаар, үе-чадалар аайы-биле болгаш докталтынган хуусааларда боттандырар;

чепсегленишкинни ядролуг чепсектің болгаш аная боо-чепсектің талазынга хамаарыштыр дүжүреринің хемчеглери болза чаңгыс-даа күрүне азы күрүнелерниң бөлүү шериг талазы-биле артык küштерлиг болбас болгаш бүгүдеге айыл чок чорук деп хемчээлдиг хандыртынган турар кылдыр деңгүүрлеттинген турар ужурлуг;

чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің программазында көрдүнген хемчеглер эгезинден төнчүзүнге чедир улустар аразының контролюнуң адаанга боттанып ужурлуг, ол контрольдуң хемчээли чепсегленишкинни дүжүреринің үе-чада бүрүзүнде чорудар хемчеглериниң хемчээлинге болгаш характер шинчизинге дүүшкен турар ужурлуг. Чепсегленишкинни дүжүрерінге контрольду болгаш инспекторлаашкынны боттандырар төлээде, Каттышкан Нациялар Организациязының иштинге контроль талазы-биле улустар аразының организациязын бүгү күрүнелериниң киржилгези-биле тургузар;

чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүргениниң байдалдарында улустар аразының тайбының болгаш айыыл чок чоруун камгалап деткиир талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни КНО-нуң Уставынга дүүштүр хүлээн алган турар ужурлуг, ол хемчеглерге иштики корум-чурумнарны сагып тударынга болгаш хамаатыларның амыхууда айыыл чок чоруун хандырарынга хереглеттинер кылдыр күрүнелерге артар полиция (милиция) кезектериниң чамдыызын эргежок чугула болган таварылгаларда, Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинге бээр деп күрүнелериниң хүлээлгези база кирер;

улустар аразының чепсектиг күштери—полицияны (милицияны) шын ажыглаарынга бүзүрелди тургузар болгаш оларны кайы-бир күрүнениң азы күрүнелериниң тускай бөлүүнүң эрге-ажыктарынга ажыглай бээр арганы болдурбас төлээде;

КНО-нуң секретариадынга болгаш Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинге күрүнелериниң бүгү-ле үш бөлүктери: социалистиг чурттар, барыын талакы күрүнелериниң блоктарында бөрип турар чурттар болгаш нейтралдыг чурттар деп эргелиг төлээлээн турзун дээш ол органнарның структура-тургузуун өскертири эргежок чугула деп **санап тур:**

Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле комитетке чугаалажып көөрү-биле «Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында керээниң кол чүүлдериниң» дугайында Совет чазактың саналын база чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында керээни, ук керээни шынгыы күүседирин хандырып турар улустар аразының контролюнуң болгаш инспекциязының системазы-биле кады ажылдап кылырда ол айтырыгның талазы-биле өске-даа саналдарны **капсырлаштырып тур».**

Өске кандыг-даа чугааларны кылбазынга бис белен бис. Бистің саналдарывыс, бистің туружувус билдингир, тодаргай, оларны үүл-үүл аайы-биле чугаалажып көрөөлинер харын. Чепсегленишкинни дүжүрер дугайында айтырыгта бүгү-ле сонуургалдыларны доозазын хандырры дег шиитпирни ажылдап кылыылыңар, ынчанмыже, чепсегленишкинни контрольдаарын сурттаалдап турбайн, чепсегленишкинни дүжүрүп кириптер деп чаңгыс негелде херек. Чепсегленишкинни дүжүрбейн чыткаш, чепсегленишкинни контрольдаарының системазын ажылдап кылырынга бис киришпес бис.

(Н. С. Хрущевтуң чугаазын АКШ-тың төлөөлекчизи база катап үзе кирип, оратор айтырыгның тургустунган бодун чугаалавайн турар-дыр дээр чергелиг чугаалаан.

Хуралдың даргазы ооң-биле чөпшээрешпээн болгаш совет төлөөлериниң баштыңы чугаазын уламчылазын деп медеглээн).

Дээргилер! Бистің тодаргай саналдарывыс бо-дур. Ынчалза-даа бир эвес бистің тайылбырлап киирген саналдарывыстың утказы бирги комитетке хүлээп алдынмайн баар чүве болза, азы барыын талакы күрүнелер шаптараазынныг чүүлдер ыңгай түрүп өөрү кеску аппаар чүве болза, бистер чепсегленишкинни дүжүрер дугайында айтырыгны чугаалажып турда, бирги комитеттің ажылынга киришпес бис. Ындыг таварылгаларда бистер оннуң комитединге-даа, он бештин комитединге-даа ажылдавас аппаар бис.

Бир эвес-ле барыын талакы күрүнелер чаагай күзел-соруун илередир болза, чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрерин улустар аразының ең шынгыы контролю турда хандырарынче угланган шиитпирни хүлээп алыр дээш кирген бүгү-ле саналдарны беленивис-биле өөренип көөр болгаш ажыглаар бис.

(Н. С. Хрущевтуң чугаазын база катап бо удаада Англияның төлөөлекчизи үзе кире берген, совет төлөөлериниң баштыңы чугаалажып турар темага хамаарышпас айтырыг дугайында чугаалап тур деп ол чугаалаан.

Англияның төлөөлекчизинге хурал даргазының тайылбырлаары болза, совет төлөөлериниң баштыңы Нью-Йорктан үнүп чоруптарының мурнунда чепсегленишкинни дүжүреринің дугайында медеглел кылыр мен деп сагындырган төлээде, Н. С. Хрущевтуң чугаазын үзе киреринин үндезин барымдаазын ол көрбейн турар. Харын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының чугаазы доостур чоокшулап турар ышкажыл деп, дарга немеп чугаалаан.

Ооң соонда Н. С. Хрущев база катап чугаалап кирипкен).

Силер, дээрги дарга, шын тайылбырладыңар, бир эвес бо бир дээрги мени үзе кирбээн чүве болза, мен чугаамны доозупкан турар ийик мен. (Залда катты).

Кижилериң ханын болгаш амытынын садыглап чоруур шак бо кижилер айтырыгны канчаар турзунуп турарыл дээрзинче силериниң кичээнгейиңерни угландырыксап тур мен, дээргилер. Оларны херектің колдуунда-ла өзу барымдаалаан талазы үүвүредип турар, а кижи төрелгетениниң кырында буурадыышкынныг термо-ядролуг дайынның кыжаныы диргелип турар деп чүве оларны сагыышсыратпайн турар ышкажыл. Эх, кандыг кончуг ыят чок кижилер дээр силер! Кижи төрелгетен силериниң аттарындарны сактып алыр, дээрги империалистер. Шынында, бир эвес дайын кыптып кээр чүве болза, олардан чүнү алыр боор, олар боттарының амыдырап турар чоруун соксадып каар дээрзи чугаажок, чүге дээрге сугта дүжүртүнмес авианосец деп Барыын чүкте даады-ла адаалып турар Англия дайынның баштайгы хүнүнде-ле чок апаар болдур эвеспе. Ядролуг дайын деп чүл дээрзин чүгле сактып көөр херек, ынчангаш дайын болбазын дээш бүгү-ле үүлдерни кылыры эргежок чугула.

Ынчанмыже мында Англияны төлөөлеп турар шак бо дээргиде ол айтырыгны билип аптар чаяан чок ышкаш-тыр. Амыдырал силерни эвес-даа дижик, өскени өөредип каар деп чүвеге бүзүрээр апаар-дыр бис ийин. Быжыг тайбыңны хандырарының болгаш чепсегленишкинни дүжүреринің эргежок чугулазын билип аптар өске кижилер силерни халаары-биле чедип келир, чүге дээрге тайбың чүгле чепсегленишкинни дүжүрген байдал турда хандыртынган туруп болур. Бир эвес боо-чепсек хевээр кадагалаттынып арткан турар болза, бир эвес чүгле чепсегленишкинни хынаар контроль турар чүве болза, быжыг тайбың туруп ыштавас, чүге дээрге ындыг байдалдар турда чурт бүрүзү, бир эвес күзээр болза, кайы хире-даа контроль турза бодунуң боо чепсээн ажыглап ыштаптар болгай. Кижи бүрүзүнге ол тодаргай билдингир боор деп бодай-дыр мен.

КНО-нуң чингине секретарынын дугайында айтырыгга база катап доктаагаш, силериң кичээнгейиңерни бичии када тудуксап тур мен. Дээргилер, бир эвес дээрги Хаммаршельд менээ өрелиг кижи деп саналар мен, чүге дээрге Кара далайга биске аалдап чорааш, ол мени мөлчээн кижи чүве. Мен ону эшкииштиг хемеге олуртуп алгаш, бодум хеме эжип ону селгүүстедип турган мен, а ол мени ынчаар селгүүстетпээн кижи болгай. (Залда катты. Адыш часкаашкыны).

Херектің ужуру кижиниң бодунуң иүүрүнде эвес. Херектің ужуру болза мен коммунист, а ол улуг капиталдың төлөөлекчизи бооп турар чоруктa. Ооң карманында кандыг капиталдың бары—чугула ужур-дузалыг эвес чүве-дир, чүге дээрге капиталдың чалчазы-биле дугуржуп алырынга бодаарга, капиталдың бодуу-биле дугуржуп алыры даады-ла белен болур болгай. Дээрги Хаммаршельд тускай бөлүк күрүнелериниң эрге-ажыктарын төлөөлеп, ону чедиишкиниг кылып турар кижи, ооң чижээ болза Конгога ооң кылган үүлгедиглери болур. Конгога ол аная даалга берген кижилериниң эрге-ажыктарынга таарыштыр хөделип турган. Олар колонизаторларга ажылдап берип турар кижилерге өөрүп четтирери ышкаш, аная база-ла шак ынчаар өөрүп четтирерлер.

Бодап-даа көрүңдээн, бис чепсегленишкинни дүжүрер дугайында доора чугаалапкан болзумза, хомудаазынарны дилеп тур мен. Мен филиппиннериң төлөөлекчизин бичии чемелепкен мен, ол мени чемелепкен. Ол орлан кижи чорду. Мен—аныяк парламентарий мен, ол —хоочун парламентарий-дир. Ботбодувустан өөрениили харын. (Залда катты. Адыш часкаашкыны).

Непалдың төлөөлекчизи парламентиге ажы-чаң дугайында бисти база-ла эки өөреткеш барды. Непалда парламентиниң бар-чогун билбезим-не шыныг. Чана бергеш, Непалда парламент байдалы кандыгыл дээрзин тайылбырлакчы номдан көрүп алыр мен ыйнаан. (Залда катты. Адыш часкаашкыны).

Силериң улуг-улуг чедиишкиннерлиг болурларны күзеп тур мен, дээргилер, а бис чедиишкиннерни чедип ап болур болгай бис. Ооң херечизи болза колониалдыг айтырыгның талазы-биле чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алдынган шиитпир болур. Бир эвес Каттышкан Нациялар Организациязының мурнунда турар ең-не амыдыралчы чугула айтырыгларның талазы-биле тайбыңны быжыглаарының, улустарның аразынга найыралдың байдалын турзузарының айтырыгларының талазы-биле чедиишкиннер чедип алдынган чүве болза, бистер, совет кижилер, сеткиливис алызындан өөрөөн турар ийик бис.

Кичээнгей салганыңарга четтирдим.

Байырлыг, дээргилер. (Адыш часкаашкыны).

Партияның идеология ажылын бедик деңнелче

(Тес-Хем районнуң партия конференциязындан)

Партияның район комитединиң ажылының дугайында СЭКП райкомунуң секретары эш **А. Аранчаанның** отчёттуг илеткелин конференцияның делегаттары шугумчулелчи өзу-биле чугаалажып көрген. Районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери чеди чылдың ийиги чылының планын күүседир дээш шудургу ажылдаанының түңнелинде бо чылдың эрткен тос айларында дүктү күрүнеге садарының чыл планын бедиткен хүлээлге өзутаар район күүседип, 1442 центнер дүктү Төрээн чуртка берген, ол ышкаш эт болгаш сүт садарының үшкү кварталдың планнары күүсеттинген. Районнуң мал ажылының кол адыры—хой ажылынга сөөлгү чеди чылдарда өлөөн бурунгаар базым кылдынган: хойларның баш саны 3,3 катап, дүктүн ниити чыылдазы 8,7 катап өскен, ам колхозтарда бүгү хойларның 51 хуузу өжиттинген уксалыг болуп турар. 1959 чылдыы-биле деңнээрге, мыйыстыг бода малдың баш саны 104 хуу, ооң иштинде инектернии—101 хуу өскен. Ажыл-агый, культура-тургузуушкунунда чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир, районнуң партия организациязының ажылында улуг четпестериниң барын конференцияның делегаттары илереткен. Отчёттуг илеткелдің талазы-биле 23 кижи санал берген.

— Партия райкомунуң ажылында улуг четпестериниң бирээзи чүдел дизе, идеологтуг ажылдарны ооң өжиждип ыштавайн келгениниде. Эрткен чылын районнуң XIV партия конференциязына бо дугайын чугаалажып, идеологтуг ажылды өжиждерин доктаалга айыткан турган. Эрткен чылда болган партия конференциязының ол чугула негелдезин СЭКП райкому ең четпес күүседип келген. Партийжи амыдралда ең чугула сорулгаларның бирээзи болур идеологтуг ажылды чон ортузунга моон соңгаар küштелдирери СЭКП райкомундан, партия организацияларындан негеттинип турар—деп, Самагалдай СТС-те партия организациязындан келген делегат эш Жигалов чугаалаан.

Партия чырыдыышкынының четкизинге эрткен өөредилге чылында турган 18 бөлгүмнериң барык ортаа кезии четпес ажылдап, өөредилге программазын доосаан. Ленин аттыг колхозта партком секретары эш Сам, Y. Шынаада партия эге организациязының секретары эш Миндирия ышкаш партияның харысалгалыг ажылдакчыларының безин удурткан бөлгүмнери чавыс түңнелдиг ажылдаан. Районнуң чамдык партия организацияларында коммунистериң колхоз бүдүрүлгезинге, ажылдың шиитпирлиг участоктарынга ролю ам-даа чавыс. Харын-даа чамдык коммунистер хүлээнген ажыл-хөрөөнге харысалга чок, арагалаар, хой-ниитиниң сагылга-чурумун үрээр чоруктарны болдуруп турар. Чижээ, «Чодураа» колхозта коммунист хойжулар эштер Балдан, Долзат, Содак малдың кышкы ажаалдазын харысалга чок чоруткач, хой чаш малдарны хорамчага таварыштырганнар. Колхозчу малчыннар эштер Санчат-оол, Ак-оол арагалаашкынче хандаан. Чылгы мал фермазының эргелекчизи, агитатор хүлээлгелиг коммунист эш Маны-Хая мал чемнериниң белеткелиниң изиг-түлүк үезинде 7—8 хонук улаштыр арагалап, ажыл шагын үткен. Партия организациязы (секретары турган эш Самдан) Маны-Хаяның партийжи эвес үүлгединнге хаамаарыштыр принципиалдыг хемчегни албаан.

— Районнуң бо чылын социалистиг чарышка алган хүлээлгелериниң чугула көргүзүглериниң күүсеттинмейн турарының кол-ла чылдагааны чүдел дизе, ажылчы чоннар ортузунга райкомнуң, партия организацияларының масса-политиктиг болгаш организакчы ажылын чавыс деңнелде тургусканында, чарышты боттуг удуртпайн келгенинде. Бо талазы-биле бистің Ленин аттыг колхозта парткомнуң четпес ажылын айтып болур. Ынчаарга СЭКП райкомунуң секретарылары эштер Аракчаа, Ламажап, ылаңгыя пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи эш Ширнец партия эге организацияларынга идеологтуг ажылдың талазы-биле практиктиг дузаны эвээш көргүзүп, удуртулганы эрең-гей хандырып келген. Бо чылдың майда райкомнуң пленумунга идеологтуг ажылдарны өжиждер дугайында шиитпир хүлээп алган болгай, а ону херек кырында боттандырарынче угланган тодаргай хемчегни бистің колхозта партия комитеди чорутпаан—деп, эш Ч. Хомушку шугумчулээн.

Районнуң партия организацияларынуң чанында 210 агитаторларлыг 14 агитколлективтер, 5 агитпунктулар бар. Оларның ажылы кампания хевирлиг тургустунган. Районда дээди болгаш орта эртемниг 220 ажыг кадрлар бар турбуже, Политиктиг болгаш эртем-билиглерни нептередир ниитилелдің район салбыры чүгле 47 кежигүннерлиг. Оларның иштинде чон мурнунга бүдүн чыл дургузунда чаңгыс-даа катап лекция номчуваан эштер бар. Эрткен тос айларның дургузунда сан талазы-биле 279 лекциялар болгаш илеткелдер номчуттунган, а оларның шынары, чоннуң калбак массазынга дээштии чавыс болган. Лекция пропагандазынга көдээ ажыл-агыйының тускай эртемниглериниң киржилгези кончуг кошкак.

— Партийжи масса-политиктиг болгаш организакчы ажылдың четпес тургустунганындан артель бүдүрүлгезинің чамдык адырларында колхозчуларның күш-ажылының организастыы база бүдүрүкчүлүү чаңгыс, күш-ажылдың сагылга-чуруму сандаргай байдалда турар. Мал чемнериниң белеткелинде, хову ажылында ажыл-ишчилерге агитация-массалыг ажылды партия, комсомол организациялары чорутпайн турар. Ынчангаш мал чемнериниң белеткели бисте база хожудан турар-дыр—деп, «Ак-Эрик» колхозтуң даргазы эш Бичe-оол шугумчулээн.

Малчыннар ортузунга агитас-массалыг ажылды ең кошкак тургусканын Ленин аттыг колхозтуң хойжузу эш Күрдаа, «Чодураа» колхозтуң хойжузу эш Болат-оол олар демдеглээн. Чамдык колхозтарда партия эге организациялары малчыннарның амыдырал-чурталгазынче, негелде-хереглелдериниче кошкак кичээнгей салып турар. Малчыннар ортузунга культура-массалыг хемчеглерни, чугула хереглелдің барааннарын садыгларын районда четпес организастап турар. Көдээ ажыл-агый инспекциязы болгаш колхозтарда мал ажылының тускай эртемниглери малчыннарга эртемниң болгаш мурнакчы дүржулганың талазы-биле лекцияларны, беседаларны ең эвээш кылып, практиктиг сүмелерни кончуг ховар берип турарлар. Колхозтарның партия организациялары кадарчыларның, саанчыларның хүнүн эрттирери, дүржулга-солчулгаларын организастаары, кайы-бир малчынның илеткелин партияның ажык хуралынга дыңнаары ышкаш организакчы чугула хемчеглерни боттарының инициативазы-биле чорутпайн келген, а партия райкомудаа бо талазы-биле практиктиг сүмени бербээн.

— Комсомол организацияларынга партийжи удуртулга кошкак. Ылаңгыя райкомнуң өргкилдизиниң эргелекчизи эш Төгүс-оол хөй-ниити организацияларының ажылынга практиктиг дузаны көргүспейн келген. Колхозтарның партия организациялары хамаарышкан комсомол эге организацияларын барык удуртпайн турар—деп, ВЛКСМ райкомунуң секретары эш Монгуш шугумчулээн.

Партияның идеологтуг ажылында амгы үеде бир кол сорулга болза **«Ажыл кылбас кижи—чем чивес»** деп улуг принципти амыдыралга боттандырары болур. Ындыг турбуже, ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас, арагалаар, ажыл шагы үзер болгаш оорлаар, мегелээр чалгаалар-биле демиселче районнуң чамдык партия организациялары барык кичээнгей салбайн келген. Бо демиселге партия организацияларының эргезинде турар хөй küштерни: агитаторларны, агитпунктуларны, культура-чырыдыышкынның албан черлерин, хана солуннарны, «крокодилдерни», агитүүдүстарны кошкак ажыглап турар.

Тес-Хемниң партия организациязының эрткен отчёттуг үеде идеологтуг ажылынга турган улуг четпестериң түңнелинде 1960 чылда районнуң мурнунга салдынган ажылагыйының чугула сорулгаларының четпес шиитпирлеттинип турарын конференция демдеглээн. Чижээ, октябрь 1-де байдалды өзугаар алырга, ниитиниң малының баш санын өстүрер планнар малдың бүгү чүүл аайы-биле күүсеттинмээн, а хойларның баш саны эрткен чылдаазындан безин кудулаан. Сүт саалдазы чавыс деңнелде. Сиген белеткелиниң планы чүгле 41 хуу күүсеттинген. Эрзин район-биле бир дөмей байдалда турар хирезинде-ле үстүнде көргүзүглер талазы-биле Тес-Хем район хожудан турар.

Бо бүгү байдалдар болза, СЭКП райкомунуң чон ортузунга масса-политиктиг болгаш организакчы ажылын чаа сорулгаларга дүүштүр бедик деңнелге тургузарын негеп турар. Делегаттарның санал-оналдарынга үндезилээш, тодаргай доктаалды конференция хүлээп алган.

* * *

Партия райкомунуң организастыы пленуму райкомнуң бирги секретарынга эш **А. Аранчааны,** ийиги секретарынга эш **М. Ламажапты** соңгаан.

О. МАНДАРЫЙ.

Харылзаачылар байырлалга уткуштур

Кызыл хоорайның харылзаа конторазының делгем телеграф залы. Моторжугаштарның болгаш аппараттарның шимээни соксаал чокка улажып-ла турар. Харылзаачы хептериг кыстар, шууштур чүгүрүп турган саазын ленталарже кичээнгейлиг ээккеш, телеграммаларны бланкаларга оваарымчалыг, чазыг болдурбас дээш сөс бүрүзүн хынамчалыг бижип турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының байырлалы чоокшулаан тудум-на, амыр-менди, ажыл-ишке чедиишкиннерни күзээн байырлыг телеграммалар хүн бүрү көвүдеп турар. Оларны хүлээп алырынга, дамчыдарынга болгаш чогуур өйүнде чедиреринге саададыышкынны болдурбас сорулга-биле Кызылдың телеграф коллективи белеткел ажылдарын багай эвес чорудуп турар.

Виктор Москвиниң улуртканы механиктер бригадазы чаа, чырык болгаш делгем өрээлде техника тургузарының монтаж ажылын эгелээн. Ону октябрь 20-де чедир доозуп, кижилериниң бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарын бригада хүлээнген.

Улуг байырлалга чедиишкинниг ужуражыр дээш почтаның ажылдакчылары база хынамчалыг белеткенип турар. Чоокта чаа цехтер аайы-биле болган хуралдарга социалистиг чарыштың улам бедиткен чаа хүлээлгелерин чугаалашкан.

А. Горькинаның коммунистиг күш-ажыл бригадазы чылдың бүдүрүлге онаалдазын бүдүн чартык ай бурунгаар күүседирин хүлээнген. Чонга чагаа, солун, журнал чедирилгезин чогуур өйүнде хандырарын, 1961 чылдың парлалга чагыдылгазын шынарлыг чорударын коллектив шиитпирлээн. Бригаданың кежигүннери М. Хабарова, В. Распевалова, М. Плауткина олар боттарының харылап турары участоктарын ам кончуг эки хандырып турар апарган.

Харылзаа АТК-зының гаражында хеглуг болгаш демниг күш-ажыл хүн бүрү улажып турар. Чолаачылар, слесарлар болгаш механиктер автомашиналарны ыраккы чоруктарга эки белеткеп турар. Почта машиналарының чолаачылары Иван Дранощук, Владимир Свешников, Федор Шуманов болгаш өскелер-даа чеди чылдың ийиги чылының автомашина маңнадылга планын Октябрьның байырлал хүнүнге уткуштур күүседирин шиитпирлээн.

Автотранспорт конторазының коллективи почта дажылгазының графигин шевергин боттандырбышаан, областың бүгү оруктарынга болгаш Кызыл—Абакан аразынга машиналарның урелип саадаар чоруктарын, озал-ондак таварылгаларны болдурбазынга бүзүрелдиг ажылдап турар.

Е. МЕРКУШИН.

Муң тонна кыштагларда

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң баштаар чери кыштагларже мал чеминиң сөөртүлгезин организастыг чорудуп турар. Бо ажылда 10 автомашина, прицептиг «Беларусь» деп 2 трактoрну быжыглаан. 14 кыштагже баштайгы удаада 1000 тонна сула саванын сөөрткен болгаш ам сиген сөөртүлгезин чорудуп эгелей берген.

М. МАЖАА.

Шахтёрларның хүлээлгелери

Октябрь 13-те Элегестің шахта эргелелиниң шахтёрларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының ниити хуралы болган.

Ол хуралга шахта эргелелиниң коллективи, бригадалар болгаш эвлчеглер Октябрь байырлалынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш бедиткен чаа хүлээлгелерни алганнар. Ылаңгыя шахтаның мурнакчы бригадаларының бирээзи А. Харламовка удурткан казыкчылар бригадазы октябрь айда планын 120 хуу күүседирин хүлээнген.

Ол ышкаш бригадирлер А. Лейнвальд болгаш К. Бауман олар бүдүрүлге планын 130 хуу күүседир деп бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

Шахта эргелелиниң бүгү коллективи, мурнакчы бригадаларның болгаш шахтёрларның байырлал мурнунуң социалистиг бот хүлээлгелеринге үндезилээш бодунда бар арга-курлавырларны санап көргеш, октябрьде планын 110 хуу күүседирин хүлээнген.

С. ОЮН.

Чарышка баштайгы чедиишкиннер

Кызылдың үлетпүр бүдүрүлгелеринде, транспорт болгаш тудуг организацияларында Октябрьның 43 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарыш калбарган. Хоорайның бүгү коллективтери ол улуг байырлалга уткуштур бедиткен чаа хүлээлгелерни алгаш күзениишкинниг ажылдап кирипкеннер.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың хүн бүрү сагыш салыышкыннарынга хей-аът кирген кызылчылар байырлал мурнунда калбарган социалистиг чарышка бирги улуг тиилелгени чедип ап, 9 айларның бүдүрүлге планнарын күүседипкен болгаш пландан ажыр 2755 муң рубльдин продукциязын берген, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 107,3 хуу чедир бедиткеннер.

Үлетпүр, бүдүрүлгелерде болгаш транспорт, тудуг организацияларында мурнакчыларның хүрээленги өзүп турар. Коммунал ажыл-агый АТК-зында токарь В. Кононченко эрткен чылын ортумак школаны доосказ ол бүдүрүлгеге ажылдап эгелээн. Ол ам 5-ки разрядтың дүржулгалыг ажылчыннарының кызза чогуурунарын ажылдарны күүсеттишаан, күш-ажылга бедик көргүзүглерни чедип ап турар. В. Кононченко ышкаш мурнакчы ажылчыннарның болгаш чолаачыларның кызымаккай, бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылынга коллектив чоргаарланып турар.

Облпотребсоюзтуң тудуг-монтаж эргелелиниң коллективи байырлал мурнунуң социалистиг чарыжынга хоорайның тудуг организацияларының бирги черин эзлеп турар. Амгы үеде коллектив бүгү күжүн чаа ресторанның болгаш 36 аал иштi чурттаар чаа бажынның тудуунче мөөңнээн. Ол тудугларны ноябрь 7-де ажыглалга киирерин коллектив кежигүннери чаңгыс үн-биле хүлээнгеннер.

Кызылдың аш-чем продуктулар бүдүрүлгелеринде социалистиг чарыш бо хүннерде улам күштелген. Чарыштың бирги черин колбаса кылыр фабриканың коллективи быжыг-биле эзлеп турар. Үшкү кварталдың бүдүрүлге планын ол фабрика 115 хуу, 9 айларның планын 119 хуу күүсеткен.

А. ЛЕПЕШКИН.
СЭКП хооркомунуң лектору.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязында

НЬЮ-ЙОРК, октябрь 14. (СЭТА). Октябрь 13-те Кол Ассамблеяның хүндүсү хуралы түс чернии-биле 15 шак 25 минута (Москваныы-биле 22 шак 25 минута) турда ажыттынган.

Совет Эвилелинге удур АКШ-тың агрессии үүлгедиглериниң бүгү-ниити тайбыңга тургузуп турар кыжаныышкынының дугайында чүүлдү Кол Ассамблеяның чугаалажып көөр чурумунуң дугайында айтырыгны көөрү хуралга үргүлчүлеп турган. Польшаның даштыкы херектер министри А. Рапацкий бир дугаларында санал берген. Онза чугула болгаш далаштыг болуп турар бо айтырыгны Кол Ассамблеяның пленарлыг хуралынга чугаалажып көөр ужурлуг деп Рапацкий демдеглээн.

Польшаның төлээлекчизиниң чугаазының сөөлүнде Н. С. Хрущевка сөс берген.

Америк төлээлекчиниң саналынга харыы бээр эргени ажыглаш, совет төлээлериниң баштыны Н. С. Хрущев чайынданчак саналды берген болгаш ону аажок улуг кичээнгей-биле дыңнаан.

Оон дараазында дарга Кол комитеттиң сүмезинге совет чазалганы бадылаашкынга тургускан. Совет Эвилелинге удур АКШ-тың агрессии үүлгедиглериниң бүгү-ниити тайбыңга тургузуп турар кыжаныышкынының дугайында айтырыгны чугаалажып көөр дугайында совет санал дээш он чүрттарның төлээлери (Албания, Белоруссия, Болгария, Куба, Чехословакия, Венгрия, Польша, Румыния, Украина, ССРЭ) бадылаан, ол чазалгага удур 54 чүрттарның төлээлери (АКШ, Англия, Испания, Португалия болгаш өскелер-даа) бадылаан. (Бадылаашкын үезинде 33 чүрттарның төлээлери (Австрия, Бирма, Эфиопия, Финляндия, Индонезия, Мали, Нигерия болгаш өскелер-даа) дадагалдаан.

Бо айтырыгны бирги комитетке чугаалажып көөрүн саналдаан Кол комитеттиң сүмезин Ассамблея бадылаашкын чокка хүлээп алган.

Оон дараазында ниити политиктиг чугаалажылга катап эгелээн.

Мээн чүрүм нейтралитеттиг политиказын барымдаалап турар чүве деп, Лаостуң төлээлекчизи Суванласи медеглээн. Күрүнелериниң аразында харылзааларда сезиктиг чорукту чидиреринче Ассамблеяны ол кыйгырган.

Камерунуң даштыкы херектер министри Ш. Окала чугаазының хөй кезиин бодунуң чүртүнде иштики политиктиг байдалга тураскааткан. Улустар аразында айтырыгларынче шилчээш, Окаланың медеглээни болза, Алжирде дайынче кичээнгейни ол хире хөй көрүндүрүп тургаш-ла, Ассамблеяның төлээлери «ыяш артында эзимни көрбейн турар турлар». Оон сөзү-биле алырга, Алжир дугайын чугаалашпайн, а «качыгдап турар кижилериниң дугайын ниитизи-биле» чугаалажыр болза чогуур болуп турар.

Африканың аныяк күрүнелериниге экономиктиг дузаламчыны көргүзеринче КНО-нуң кежигүннерин Ш. Окала кыйгырган.

Хуралдың төнчүзүнде харыы бээр чурумну ёзугаар Кубаның төлээлекчизи Бисбе санал берген. Ниити политиктиг чугаалажылга чоруп турында Гватемаланың төлээлекчизиниң Куба Республиканың болгаш оон чазааның адынга кылган нүүлдүг бадыткаашкынын Бисбе сойгалаан.

КНО-нуң Кол Ассамблеязынга профэвилелдериниң Бүгү-делегей ф-дерациязының телеграммазы

ПРАГА. (СЭТА). Чехословак телеграф агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, чоокта чаа Профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязы КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязынче телеграмма чоруткан. Испаниянның диктатору Франко ажыл соксадыышкынныг шимчээшкинни болгаш массалыг чыскаалдарны шериг үймээни кылдыр көрүп шидер кемниг үүлгедиг деп чарлаанынга хөлбаштыр удурланыышкынны ук телеграммада илергейлеп турар.

Я. Кадарның Будапештиде чаныып келгени

БУДАПЕШТ. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязында Венгр Улус Республиканың төлээлериниң баштыны Янош Кадар «ИЛ-18» самолёт-биле октябрь 15-те Будапештиде чаныып келген.

Аэродромга кыска митинг болган. Чазактың даргазы Ференц Мюнних Янош Кадарга байыр чедирип, чүве чугаалаан.

Н. С. Хрущевтуң, В. Гомулконуң, Ф. Кастронуң чугааларын Польшада ном кылдыр үндүрген

ВАРШАВА. (СЭТА). «Ксенжка болгаш ведза» деп ном үндүрер чер КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязынга Н. С. Хрущевтуң, В. Гомулконуң болгаш Ф. Кастронуң чугааларын үш ном кылдыр парлап үндүрген.

Чешсегленишкинни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле Совет чазактың медеглелин база колония чүрттарга болгаш улустарга хамаарышпас чорукту тыпсыр дугайында Декларацияны Н. С. Хрущевтуң чугаазын парлаан номда база кады киирген.

Японияның Коммунистиг партиязының ТК-зының медеглели

ТОКИО. (СЭТА). Чоокта чаа «Акахата» солун социалистиг партияның даргазы Асануманың өлүрткени-биле холбаштыр ЯКП ТК-зының медеглелин парлап үндүрген. Социалистиг партия, профэвилелдери болгаш демократтыг организациялар-биле дем каттыштырып алгаш, чазакка удурланыышкынның күчүлүг шимчээшкинин бүгү чүртка организастаар дугайында айтыышкынны партия организацияларынга ЯКП ТК-зының президиуму берген деп медеглелде чугаалап турар.

Асануманы өлүрген чорук болза тайбынче болгаш хамаарышпас чорукче чүткүлдүг улустуң хостуг күзел-соруун соңгулдаларның бүдүүзүнде базарынче угланган болгаш баш удур планнаттынган сүлээ болур дээрзин Компартия медеглээн. Ол бүжар өлүрүүчү чоруктуң ёзулуг буруулуглары болза, америк империалистерге көгүттүрген монополистиг капиталга баштаткан реаксылыг күштер болур деп медеглелде чугаалап турар.

Ол кемниг үүлгедиг дээш политиктиг харыысалганы Икэданың чазаанга партия онаап турар, ол чазак айыыл чок чоруктуң керээзинин өргеажыы дээш ажылчыннарга болгаш бүгү улуска удур дерзин үүлгедиглерни кылып, дээрбечи организацияларны сула салып, чүртта демократтыг эргелерни болгаш демократтыг шимчээшкинни боой тударын өралдажып турар. Компартия болза, ол кемниг үүлгедиглериниң артында таныныган бүгү-ле кижилерни шыңгыы шаажылаарын, антикоммунистиг, дээрбечи болгаш фашисчи организацияларны тарадырын, Икэданың чазаанын дүжерин негеп турар.

Ажылчыннар болгаш бүгү улус ындыг кемниг үүлгедиглерни болдурбас ужурлуг деп ЯКП медеглеп турар. Массалыг ойтур шавыышкынны организастаар болгаш реаксылыг күштериниң сүлчээзин чылча шавар ужурлуг.

Митингилерни болгаш чыскаалдарны, хуралдарны болгаш ажыл соксадыышкыннарын организаставышаан, ажылчыннар, социалистер, демократтар—айыыл чок чоруктуң керээзинге удур сырый каттышкан бүгү-ле кижилер — социалистиг партияның даргазы Асануманы өлүрүп организастаан реаксылыг күштерге удур демиселче чангыс аай эпсеткил-биле сырый каттыжып алгаш кадүрлүп үнер ужурлуг.

ХОЙ ТАРЫП БООЗАДЫР ПУНКТУДА

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозу бо чылын 2500 баш хойларны Алтайның нарын дуктуг кошкарының үрези-биле тарып бооздыр планныг. Ындыг сорулга-биле Көк-Мойналык деп черге хой тарып бооздыр пунктуну тургускаш, октябрь 8-ке чедир 1895 баш хойларны тарып бооздаткан. Ол ажылга техник Даспай-оол, санитар Январь, хойжулар Комбужай, Шактар-оол, Даржаа эки киришкен.

Оон-биле кады хой тарып бооздыр ажылда четпестер бар. Зоотехник эш Б. Куулар, хой фермазының эргелекчизи эш Т. Доржу хойжуларның хой эккээр графигин чогаадып кылбаан, оон ужурунда чамдык хүннерде 5—6 хойжулар хары угда четкилеп келгеш, манажыр, чамдык хүннерде чаңгыс-даа хойжу келбейн, тускай эртемниглерни маадыр чоруктар бар. Оон ынай хой дилеп тывары-биле эккелген 16 бүдүрүкчү кошкарларның күжү ортумактан куду, хүнде чүгле 20—30 хойларны эдериштирип турар.

С. СОТНАМ.

Тарааны черге каап болбас

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң Сесеге артының бээр ийинде 100 га ажыг кызыл-тазы хар адаанда калган. Колхоз даргазы эш Чамбал-оолдуң «Бойдус айыылын бооглаар эвес, хар адаанда тарааны канчаар ону» деп, хөнүүн чазаттынып олуруп турары канчап-даа шын эвес.

Ол колхозтуң тараазы ам-даа четче ажаап алдынмаан. Хаялыг-Дагда 80 ажыг га чинге-тараа сыпта саргара берген турбушаан. «Боогдап болбас бойдус айыылынын» үстүнде көргүскен уржуун эш Чамбал-оол уттуп алган, харын-даа дүжүт ажаап алыышкыны доозулду деп байырлап турар. Бойдуска чылдаганнавайн, тарааны бүрүн ажаап алыр херек.

К. ДОРЖУ.

Сүт көвүдээн

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозта бирги сүт-бараан фермазы бо чылын эки ажылдаан.

Октябрь 1-ге чедир бо чылын 89773 литр сүттү саггаан. Эрткен чылдың бо үезинде чүгле 72497 литрни саггаан турган. Азы бо чылын ферма 17276 литр сүттү хөйнү саггаан. Эрткен чылын ортумаа-биле бир инек бүрүзүнден 860 литр сүттү саггаан турган болза, бо чылын 1056 литрни саггаан болуп турар. Саанчы Матшадак 10 саар инээниң бирээзинден-не 1418 литр сүттү, Оюу саар инек бүрүзүнденне 1314 литр сүттү саап алганнар.

Саанчылар сүт хүлээп алыр өрээлди боттары чугайлап, шалазын будуп алганнар. 150 центнер өдекти ферма чанында бөлген.

О. ӨКТЕК-ООЛ.

Аржаан суурга чедир

(Орук демдеглели).

Бии-Хем районнуң Тарлаг ынчаар баар дээш, автобуска олурупкаш, воскресеньеде, октябрь 9-та Кызылдан чоруптум. Ол хүн аяс, чылыы аажок болган. «Бии-Хем районда дүжүт ажаалдазы, мал чеминиң белеткеди озалдап турар болгай, чаъс-боран чок, күскү ажыл чорударынга дыка таарымчалыг-дыр» — дижип, пассажирлер чугаалажып чораннар. «Мындыг эки, аяс хүнде улус кайын олурарыл, ужуражыр кижимни канчап тып алыр кижи боор мен» деп, иштимде боданып чор мен.

Тарлагга чедир орук суур көрүп чоруурга орук кыдыында чедир кылдынмаан ажыл-ла хөй, сыпта тараалар-даа бар, чогум хайыышкынныг чүве-даа чок, тараалар аразында комбайннар тургулаар мындыг болду. «Тиилелге», «Искра» колхозтарының орукта тараа, сиген шөлдеринде сараттап-даа каан, сараттаттынмаан-даа сиген, саван энмежок, чамдык ангыстарның саванын бөлүп, хөпээнээш, андарып каапкан. Агаар-бойдустуң байдалы эки турда саван, сигенни энмелеп, сараттап алыр болза, алээн хөй мал чемин ап болур. Туранга 15 минута доктаааган бис, ол аразында Туранның тараа пунктузунуң хериминин эжиинге баарывыска, хаалгачыдан эске кым-даа чок болду. Ол аразында тараа чүдүрген бир машина келгеш, хыналда кылыр чер чанында туруп алды, ында кижи чок болду. Чолаачы-биле чугаалажырывыска облпотребсоюзтуң машиназы болду.

— Бөгүн воскресенье болгай, бо черниң ажылдакчыларын канчап тып алыр чоор — деп, чолаачы хыйланды. Оон сөөртүп келген тараазы, «Кызыл тараачын» колхозтуң кызыл-тазы.

Бистиң автобузувус Турандан үнгеш, «Кызыл тараачын» колхозтуң тараа, сиген шөлү-биле чоруткан оруктап чорупту. Мында байдал демги көргенивис «Тиилелге», «Искра» колхозтарның орукта тараа, сиген шөлдериндан өске болду. Дөрт комбайн сула, арбай ажаап чоруп турарлар. Колхозтуң тараазын ажаап апкан карак четпес тарылга шөлдеринде сараат-ла энмежок, орук чоогунда ангыстарны андаргаш, тазардыр илиртеп каан. Ынчалза-даа даг белинде дыка хөй арбай, сула чаптыг берген сыпта хевээр, ынаар чаптылып чоруй барган.

— Бо колхоз мал чемин алээн хынамчалыг белеткеп турар чүве, бөлдүнмээн, сараттаттынмаан сиген, саван барык-ла чок—деп, бистиң-биле кады чораан херээжен кижи чугаалай-дыр. Чугаалажы бээривиске, ол колхозтуң тараа, сигенинин ажаалгазынга үргүлчү киржип турар Туранның № 1 школазының башкызы болду.

«Өөк» совхозтуң төвү— Аржаан суур көстүп келди. Оруктуң ол-бо талазында сыпта тараа-даа, хөпээнде сиген-даа энмежок, тараа, сиген шөлдеринде мал-даа хөй. Орук кедээзинде чаагайы сүргей сула аразында 2 комбайн тур. Бистиң аравыстан бир кижи олура:

— Бо бистиң совхозтуң тарымал сигени чүве, үнүжү эки болган, кескеш, хөпээнээнден бээр ай ашкан, ам мал чаза базып чий берген. Дөө чаптылып чоруй барган сула база совхозтуу, мында чүс ажыг гектар сула бар, кагжаан, ам төктүп турар апарган, организастыг ажылдың кошкаан, бо байлак боду-ла херечилеп чыдар ышкажыл—дээш, ыцай бээр көргүледи.

Август айның ийиги чартында совхозка чорумда кескеш, хөпээннеп каан дыка хөй сиген амдыгаа чедир-ле сараттаттынмаан хевээр, мал чаза базып чип турар болду. Оон аңгыда совхозтуң сыпта арбай, сулазын мал базып чий бергенин орук дургаар көрүп болур.

Совхозтуң техника талазы-биле кол инженери-биле Тарлаг суурга ужуражы бергеш, дүжүт ажаалдазының байдалын сонуургап, айтырдым. Инженериң тайылбыры-биле алырга совхоз бо чылын 7 муң ажыг гектар тараа культуразы тараан, октябрь 8-ке чедир 50—60 хире-ле хуузу ажааттынган, а арбай болгаш сула барык-ла сыпта хевээр.

«Агаар-бойдус манаар эвес» деп үлегер домак бар болгай, дүүн аяс, чылыг эки тургаш, бөгүн чаъс, хар чаай берген, орукта кылдынмайн чыдар хамык ажыл организакчы удуртулганы негей берген. Аржаан суур-биле Тарлаг суурнуң аразында оруктуң ол-бо талазында сыпта арбай, сула, сараттаттынмаан сиген, саван-на хөй, ол дээрге совхозтуң хөренгизи-дир. Орук суур чоруп чорааш көөрге безин мындыг, а бир эвес ажыл-агыйның иштинге кирип, таныжар болза, дүжүт ажаалдазында, мал чеминиң белеткелинде четпестер хөй дээрзин үстүнде чижектер херечилеп турар.

А. АЛДЫН-ХЕРЕЛ.

Чурукта: Хову-Аскында «Тыва кобальт» комбинаттың мурнакчы ажылчыны Ак-оол Чолдак-оол ажыл соонда өг-бүлези-биле дыштанып олурары.

Фото В. Лутковтуу.

Чыл планын—4 хонукта

Улуг-Ажыкка эрткен каш хүннерде хайыышкынныг-ла турган. Чудуктар чүдүрген тракторларның, суурже ыяш соорткен машиналарның даажы, ыяш ужурган колхозчуларның дем-каттышкан чугаалары холужуп-ла турган.

Ол болза Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозу келир чылдың тудугларынга хереглээр ыяш белеткеп турары ол. Ол ажылга чүс бежен ажыг колхозчуларны киириштирген. Олар дөрт автомашиналардыг, беш тракторлуг дөрт хонук ажылдааш, тудуг ыяжы белеткээринин чыл планын күүседип, ниитизи-биле 3500 чудукту белеткээш, машина оруунче үндүргеннер.

Бо кыжын ол колхозка тудуг материалы белеткээр ажылдың эгелээни ол.

Н. СОЯН.

Өөренип кирипкен

Суг-Хөл районнуң төвү Суг-Аксы суурда партия чырыдыышкынының бөлүмнеринде өөредилге октябрь 3-те эгелээн. Район төвүнүң дыка хөй ажылчыннары, интеллигентилери болгаш албан-хаакчылары боттарының политиктиг билиин улам бедидер дээш өөренип кирипкеннер. Район төвүнде 4 политбөлүмнеринг 63 дыңнакчыларындан ол кежээки кичээлдерге 56 кижи келгеннер.

Райкүүском чанында СЭКП төөгүзү өөренир бөлүм (пропагандизи эш К. Кысыгбай) бодунуң баштайгы кичээлин организастыг чоруткан. Оон дыңнакчылары бүрүн чыглып келгеннер. Оларның аразында эрткен чылын политшколаны эки дооскаш ам СЭКП төөгүзүн өөренириниче ажыг колхозчуларны киириштирген. Олар дөрт автомашиналардыг, беш тракторлуг дөрт хонук ажылдааш, тудуг ыяжы белеткээринин чыл планын күүседип, ниитизи-биле 3500 чудукту белеткээш, машина оруунче үндүргеннер.

Бо кыжын ол колхозка тудуг материалы белеткээр ажылдың эгелээни ол.

Н. СОЯН.

Шудургу демисел-биле

Чөөн-Хемчик районнуң девискээринге сентябрь 27-де чаггаан хар «Большевик» колхозка база алаян бергедээшкинниг байдалдарны чедирген. Устүү-Ховуга чаагай дүжүттүг 167 гектар кызыл-тас 45—50 ажыг сантиметр кылын хар адаанда киргген.

Колхозчу ажыл-ишчилер агаар-бойдустуң болуушкыну-биле дүжүт ажаап алыышкынын соксатпаан. Харның эрээнин ажыглааш, 357 колхозчулар 7 комбайн-биле күженишкинниг ажылдааш, 2 чартык хүннүң дургузунда ол участоктуң тараазын ажаап дооскан. Бүгү ажыл-ишчилер янзы-бүрү холдуң чепсек-херексели ажыглап турган, ушкан тарааны комбайннарның кезеринге таарыштыр тургузу тыртып берип турган. Тараа чидириг чокка ажаап алдынган болгаш гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 10 центнерден куду эвес дүжүт алдынган.

М. СЕВЕН.

Ийиги чергениң айтырыы эвес

Малды тарып бооздыр ажыл малдың баш санын өстүреринге, оон уксаазын экижидип, продуктулуун бедидеринге эң чугула айтырыг болур. Ындыг турбуже Танды районнуң совхозтарында болгаш колхозтарында ам үеде хой тарып бооздырының ажылын ийиги чергениң айтырыы кылдыр көрүп, ук ажылды үзеринге чедирип турар.

Районнуң совхозтары, колхозтары ниитизи-биле 30.800 хойну тарып бооздыр деп планнаан болза ам чүгле 6462 хой тараан азы планын чүгле 20,9 хуу күүседип турар. «Совет Россия» колхоз 6 муң хойдан чүгле 1700-тү, «Революцияның чалбыжы»—6908-тен база 1700-тү, «Элегес» совхоз 10 мундан 1037-ни, «Межегей» совхоз 3 мундан чүгле 900 хирени тараан. Сталин аттыг колхоз (даргазы эш Рудин) күрүнеге тараа садар хүтөлгезин хамыкты мурнай күүсеткен хирезинде-ле амга чедир хой тарып бооздыр ажылды уттупкан, 5600 хой тарыыр планы саалың кырында арткан—чаңгыс-даа хой тарыбаан. Бир ажылды эки күүседип турган, өскезинче сагыш салбас чорук ажылды чаңгыс талалаары шын эвес практика ол-дур. Ол колхозтуң кол зоотехниги эш Б. Михайлов, ниити хой ажылын харыылаар хүлээлгелиг эш М. Кулаков оларның бо чүгула ажылды үскенин анаа эрттирип болбас. Сула эдержилгеге идегээр шын эвес хөөн бо эштерде болгаш өске-даа ажыл-агыйларның удуртукчуларында бар.

Мал ажылында бо эң чугула кампания аңа-чаягаарлаашкын-биле чоруп турда, районнуң көдээ ажылагый инспекциязының (начальниги эш Пушкарев) талазындан кандыгдаа хемчег албайн, хажыызында олурарын демдеглеге чогуур. Инспекцияның тускай эптемниглери хой тарып бооздырының планын чүгле сан талазы-биле күүседир дээш оралдажыр эвес, харын ук ажылдың шынарын хүн бүрү хынаар хүлээлгелиглер.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

Кыштаглаашкынга белеткелде чөгенчиг байдалдар

«Шын» солуннуң рейд бөлүү Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң Каргы хемде хой фермазының коданнарын кезип, 30 хире хойжуларның кыштаглаашкынга белеткелин көргеш, ферманың хойжулары кышка удур кончуг багай белеткенген деп түннелди кылган.

Хой фермазының хой саныг хойжуларының аразындан чүгле 4 — 5 хире кижи кышты дидим-биле үткүп ап болур белеткелдиг. Хойжу эш Хунан-Кара кажааларын чылыглап, ийи улуг оваа өдекти бөлүп, 9 тонна сигенни белеткеп алган. Ам үеде эш Хунан-Кара Кадыр-Орук деп черде часкаар кызын бөрып хонар курлавыр кыштаан белеткеп турар.

Хойжу С. Доржунуң кыштаа база белен, 8 тонна сигенни белеткеп алган. Оон ынай С. Одай-оол, Д. Биче-оол кыштагларын бүрүн септеп алганнар. Ындыг болза-даа дыка хөй хойжуларның кыштаглаашкынга белеткели кончуг багай, дүвүренчиг байдалда туруп турар. Чамдык малчыннар кыш дургузунда четчир сиген белеткеввээн, кыштагларын амга чедир бүрүн дерип албаан, харын-даа барып көрбээн.

Кодхоз баштаар чери (даргазы эш Сади, парторг эш Очур-оол) хойжуларның кыштаглаашкынга белеткелинин талазы-биле тодаргай организастыг хемчеглер ап чорутпаан, малчыннарның кыштагларының байдалын амыгаа чедир барып хынап көрбээн. Дыка хөй хойжуларның кажаалары кыштаглаашкынга белен эвес. Чижээ, Д. Калдар-оолдуң кажаазы көнгүс шараш, чайгы чадагай кажаа-биле дөмей байдалдыг. Хойжулар Д. Мандавайның болгаш Х. Серенниң кажаалары септеттинмээн, септелгеге хереглээр тудуг материалдарын кыштагларда сөөртүп чедирбээн.

Бо чылын тудуг бригадазы (бригадири турган эш Кула) кончуг багай ажылдаан, кажаалар септелгезин чавыс деннелдиг чоруткан. Оон ынай Каргыда хой фермазынга чүгле 4 кыштаг немешкен, олар база кыштаглаашкынга белен эвес, ийи кыштагларда кажааларның дээвиири чок. Ол чаа кыштагларны тударынга тудуг бригадазының киржилгези шоолуг эвес болган, чүгле тудугга хереглээр ыяш сөөртүп бээри-биле кызыгаарлаттынып турган.

Кыштагда кажааларны малдың тускай эртемниглериниң сүмези чокка дужа-келбиже тудуп белеткээни кайы хөй. Хойжу эш Делбиштиң коданында 309 төрүүр хой бар турбуже, тудуг бригадазы анаа 100 хойга өйлежир кажаа тудуп берген. Ол ышкаш 330 төрүүр хой кадарып турар И. Чымба-Ламага база 100 хойга өйлежир кажаа туттунган. С. Айышка оът-сигенин чайын мал тазарты чип каапкан кыштатта кажаа септеп берген. Эш Дагбының кыштааында кажаа ам 37 чылда туруп турар. Ыяштары ирип, дээвиири ойлуп дүшкеш, ол кажаа бо чылын ажыглаллан үнген. Хойжу чаа кажаа-биле ам-даа хандыртынмаан. Мындыг четпес байдалдар-биле колхозтуң кол зоотехниги эш Шангыр-оол болгаш Каргыда хой фермазының эргелекчизи турган эш Көже канчап эптежип чайлаанын?

Кыштаглар септээр талазы-биле тускай тудугжулар звенозун колхоз баштаар чери тургуспаан. Колхозтуң оралакчы даргазы эш Өктек-оол хойжуларны кезип чоруп турза-даа, кыштаглар белеткелиниң байдалын хандыр өөреним көрбээн, хойжуларга тодаргай айтыышкыннарын, сүмелерин бербээн, четпестерни дарый чайладырының аргаларын дилеп тыварын орадашпаан.

«Малчын» колхозтуң ажыл-агыйының кол адыры хой ажылы болур. Ындыг турбуже колхоз баштаар чери хой кыштагладыышкынының белеткелинче бүгү күштерни мөөнөөр ужурлуг турбуже, колхоз баштаар чери тодаргай хемчеглер албайн турар. Кышка удур четпес белеткел—ниитиниң малының баш санына когаралды чедирген эрткен чылдың уржуктарын харыысалгалыг эштер канчап черле сагынмас чоор?!

«Шынның» рейд бөлүү:
С. КҮНЧҮ,
Каргы көдээ Советтиң секретары.
М. ХОМУШКУ,
«Малчын» колхозта ВЛКСМ комитединиң кежигүнү,
А. ДАРЖАА,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Тываның хөгжүм-шин театрынга үргүлчү ажылдаар
БАЯНИСТЕР, СЦЕНА АЖЫЛЧЫННАРЫ болгаш
ОДАКЧЫЛАР негеттинип турар. Ажыл төлевири дугуржулга ёзугаар болур.
ДИРЕКЦИЯ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): «Самбреро»—12 шакта. «Чаашкын болгаш хүн»—2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда. (Биче залга): «Улуг вальс»—5, 7, 9 шактарда.

«Каа-Хем»: «Дургун дугайында тоол»—3, 5, 7, 9 шактарда. Бо кинобиле кады «Пауэрстиң дугайында суд чорудулгазы» деп кино-журнал үнер.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда кылдызының 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт кылдыстерининиң 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура-амыдырал кылдыстерининиң 37-13, иштики информация кылдызының 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг кылдыстерининиң 21-27, литажылдакчыларның 22-64, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00948. Чагыг № 2650. Культура эргелелиниң типографиязы.